

Lars Kloet

Het zusje van de Zotheid

In de rubriek 'In de kast' bepleiten uiteenlopende figuren uit de wereld der letteren waarom een bepaalde tekst of auteur opnieuw de volle aandacht verdient. Vergeten literatuur komt boven water en op bekende werken wordt een verfrissende blik geworpen. Vooys-redacteur Lars Kloet grijpt de gelegenheid van dit themanummer aan om te wijzen op de waarde van het zeventiende-eeuwse Lof der Geldsucht van Jeremias de Decker. Inderdaad, dat klinkt als het bekende satirische werk van Erasmus, en die associatie is niet onterecht, zo legt Kloet uit.

Hoewel hij in verscheidene zeventiende-eeuwse bloemlezingen nog 'nevens de groote namen der grootste poëten' werd geplaatst, (Porteman 2008: 654)¹ is de dichter Jeremias de Decker (1609-1666) tegenwoordig een stuk minder populair. Tot in de achttiende eeuw werd De Deckers werk over het algemeen zeer positief gewaardeerd, maar sinds de tweede helft van de negentiende eeuw kwam er, onder meer door stevige kritiek van Jonckbloet, een kentering in de waardering van zijn werk. (Karsemeijer 1934: 319) Onder andere Willem Kloos heeft geprobeerd om hem in eer te herstellen, maar ondanks deze pogingen blijft De Decker vandaag de dag een vrij onbekende en ondergewaardeerde auteur. Ten onrechte, want zijn dubbelzinnige satiren zijn ook voor de hedendaagse lezer leuk en uitdagend om te lezen.

Een van De Deckers meer opvallende werken is de *Lof der Geldsucht* (1668). Dit satirische gedicht van meer dan vierduizend versregels verscheen twee jaar na het overlijden van de dichter op initiatief van zijn jongste broer. De Decker had het werk zelf volledig drukklaar gemaakt en had zelfs al een voorwoord geschreven, maar de uitgave werd door onbekende redenen vertraagd. (Karsemeijer 1934: 253) Er verschenen later nog twee herdrukken (in 1687 en 1702) en het werk werd in het Duits vertaald als de *Lob der Geldsucht* (1702).

Zoals in de zeventiende eeuw gebruikelijk was, wordt de *Lof der Geldsucht* vooraf gegaan door enkele drempeldichten, waarin collega-auteurs het gedicht aanprijzen. Het eerste drempeldicht staat op naam van Jacob Westerbaen, met wie De Decker bevriend was. Westerbaen zegt over dit gedicht het volgende:

1 Voor een compleet overzicht zie ook Karsemeijer 1934: 310-311.

[Het is een gedicht] Dat ick den levenden en den naekomelingen
Niet aan te prijzen schroom[,] schoon ick 't noch niet en zagh
[ik] Die noyt yiet van die pen, wanneer hy [De Decker] wouw beklimmen
Apolloos Helicon of toppen van Parnas [bergen van de muzen],
Gesien heb, dat de Nijd uyt spijt niet most begrimmen
En alle lof en eer niet dubbeld waerdigh was. (De Decker 1668)

Westerbaen had veel vertrouwen in De Deckers poëtische talent, want hij schroomt niet om het werk aan te prijzen, hoewel hij het nog niet heeft gelezen. De Decker had volgens hem immers nog nooit iets geschreven wat zijn lof niet dubbel waard was.

Het is niet toevallig dat de uitgave van de *Lof der Geldsucht* juist met een drempeldicht van Westerbaen begint. Westerbaen had namelijk in 1659 de *Lof der Zotheid* van Erasmus in Nederlandse verzen vertaald. Dit werk heeft De Decker als voorbeeld gebruikt voor zijn eigen gedicht, waarin hij 'den Lof speelt van hare Suster of ten minsten van hare Speelgenooten': vrouw Geldzucht, die ook 'de wijste niet en is van hare magen [familieleden]'. (De Decker 1668)

In de *Lof der Geldsucht* prijst de Geldzucht zichzelf en zet zij uitgebreid uiteen waarom ze een belangrijke godin is. Het gedicht vertoont veel parallellen met de *Lof der Zotheid*. Net als de Zotheid doet de Geldzucht haar uiterste best om zichzelf in een goed daglicht te stellen. Ze claimt tal van gebieden als de hare. Zo heeft Geldzucht naar eigen zeggen veel invloed op het sluiten van huwelijken, het standhouden van vriendschappen, het stichten van staten en steden, het drijven van handel en nog veel meer zaken. Veel van de domeinen van de Geldzucht kunnen ironisch worden opgevat, maar er komen ook een aantal werkelijk positieve gevolgen van geldzuchtigheid aan bod. Zo stelt de Geldzucht dat Amsterdam dankzij haar een belangrijke stad is geworden en dat de overzeese handel daarnaast onbedoeld tot de verbreiding van het christendom heeft geleid.

De *Lof der Geldsucht* bevat ook veel bijtende (en hilarische) aanvallen in de richting van allerlei mensen. Zo moeten bepaalde geloofsgroeperingen, zoals bedelmonniken, het flink ontgelden, maar ook de handelaars, juristen, schrijvers (waaronder De Decker zelf) en wetenschappers krijgen een flinke veeg uit de pan. Zelfs God is niet veilig voor de Geldzucht, want ondanks dat zij geen eigen tempels heeft, wordt zij toch meer aanbeden dan welke God dan ook:

Ja dat ick als Godin ben binnen 't koor geseten
Des tempels, die met recht Gods tempel werd geheeten,
En tot des Hemel smaet, tot's Allerhoogsten smert,
Mijn' onderaerdschen troon heb opgericht in't hert?
God wil geen' tempelen gemest met menschen-handen,
't Is't hert dat hy begeert; hy wil geen' offerhanden,
Hy eyscht gehoorsaemheyd: maer dat na mijn gebod
Gehoorsaemheyd en hert meer luyst'ren, als na God,

En dat ghy't goud, niet God, uyt all' uw' siel en sinnen
 En altijd hebt gemint, en altijd meent te minnen,
 Word klaer hier uyt gevat, dat ghy mijn' gulden kout
 Mijn' innegevingen voor dryvoet-spreuken [orakelspreuken] houd;
 Gods Woord in tegendeel, Gods leeren, dreygen, raden,
 En all'd'Orakelen der Goddelijcke bladen
 Niet meer en acht als wind, en soo verhit en graeu
 U in den Goud-dienst toont, als in den Godsdienst flaeu (De Decker 1668: 100)

Illustratie: Vince Trommel

Het maakt niet uit dat er geen tempels zijn voor de Geldzucht, God heeft zelf immers ook geen tempels nodig: hij wil enkel in het menselijk hart worden aanbeden ('t Is't hert dat hy begeert'). Het is echter niet God, maar de Geldzucht die de grootste plaats in het menselijke hart inneemt. Daardoor vertoont de mensheid zich 'in den Goud-dienst zo verhit; als in den Godsdienst flauw'.

Deze passage lijkt op hoofdstuk 47 uit de *Lof der Zotheid*, waarin de Zotheid van hetzelfde argument gebruik maakt. (Erasmus 2004: 113) In beide passages vindt een ironische omkering plaats van wat door Erasmus werd gezien als de ware verering van Christus en de heiligen: men moet ze in het hart sluiten en daadwerkelijk navolgen. (Trapman 2011: 76) Het betoog van de Geldzucht is echter veel feller dan dat van de Zotheid bij Erasmus, waardoor het ironische effect bij De Decker nog groter is.

Misschien vreesde De Decker dat zijn tijdgenoten hem deze spot niet in dank af zouden nemen. In zijn voorwoord benadrukt hij namelijk 'dat dit [werk] maer eene oeffeninge des verstands, maar spel is en tijdverdrijf' (De Decker 1668) en dat men de

uitspraken van de Geldzucht niet met zijn eigen mening moet verwarren. Aangezien de Geldzucht – die we blijkbaar niet helemaal serieus moeten nemen – gedurende het hele gedicht het woord voert, lijkt de stem van De Decker zelf op de achtergrond te blijven. Hij stelt elders in het voorwoord echter wel dat hij ‘met geen ander insicht de Geldsucht [looft], of sich selve doe[t] loven, als om de Geldsuchtige te laken’. (De Decker 1668) Hij zegt daarbij niet alle vormen van geldzucht af te keuren, maar enkel de spot te willen drijven met mensen die geen maat kunnen houden en ‘van’t goud hunnen God maken’. (De Decker 1668) Dit lijkt in tegenspraak te zijn met de aankondiging dat het gedicht slechts als spelletje is bedoeld.

Over de mening van De Decker zelf is kortom nog veel discussie mogelijk. Bedoelt hij dit gedicht echt alleen maar als een spel, of probeert hij zich in de inleiding alleen maar in te dekken en is de *Lof der Geldsucht* wel degelijk bedoeld als serieuze kritiek – en zo ja, op wie dan precies? Zoals Hans Trapman aangeeft, lopen de meningen over de bedoeling van satirische werken al snel uiteen. (Trapman 2011: 79) Het is daarnaast niet altijd duidelijk welke eigenschappen van de Geldzucht nu positief zijn bedoeld en welke niet. Aangezien de tekst hier zelf geen antwoord op geeft, wordt de lezer uitgenodigd om over een eigen standpunt na te denken.

Juist de verschillende interpretatiemogelijkheden van de *Lof der Geldsucht* maken het werk de moeite van het lezen waard. De Decker speelt in deze satire een geraffineerd spel, waarmee hij zijn lezer voortdurend in verwarring brengt. Het gedicht biedt de lezer op die manier niet alleen een interessante uitdaging, maar het is daarnaast ook erg leuk om de spitsvondige kritieken van vrouwe Geldzucht te lezen, waarvan sommigen nog verrassend actueel zijn.

Op de achtergrond klinkt de *Lof der Zotheid* regelmatig mee. Vrouwe Geldsucht weet echter aan te tonen dat zij niet onderdoet voor de Zotheid, of enige andere godin. De *Lof der Geldsucht* is naar mijn mening een geslaagde navolging van de *Lof der Zotheid*. De Decker verdient het dan ook om naast Erasmus in de kast te staan. Helaas is dit werk niet zo gemakkelijk toegankelijk: de laatste editie van de *Lof der Geldsucht* werd bezorgd door P.G. Witsen Geysbeek en stamt uit 1827. Een nieuwe editie van de *Lof der Geldsucht* zou een mooi begin kunnen zijn om Jeremias de Decker en zijn vrouwe Geldsucht de lof te geven die hen toekomt.

Literatuur

Decker, J. de, *Lof der Geldsucht, ofte vervolg der Rijn-oeffeningen van J. de Decker, verdeelt in twee boecken, behelsende gedichten van verscheydene stoffe*, Amsterdam 1668. Signatuur EAZ 863.

Karsemeijer, J., *De dichter Jeremias de Decker*, Amsterdam 1934.

Porteman, K. en M. B. Smits-Veldt, ‘De dwarsliggers: van satire naar zelfspot’. In: *Een nieuw vaderland voor de muzen; Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1560-1700*, Amsterdam 2008: 613-627.

Trapman, H., ‘Geld regeert alles. De *Lof der Geldsucht* van Jeremias de Decker’. In: *Wijze Dwaasheid; Vijfhonderd jaar Lof der Zotheid in Nederland*, Amsterdam 2011: 70-79.